

МОТИВАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ АГРАРНИХ ЗАКЛАДІВ

Бендера І.М., акад. МААО, д.п.н., проф.
Подільський державний аграрно-технічний університет
м. Кам'янець-Подільський, Україна
e-mail: ivan_bendera@mail.ru

Анотація. У статті наведено шляхи створення мотиваційної атмосфери при організації і проведенні самостійної роботи студентів у вищих навчальних закладах. Вказані та охарактеризовані основні групи мотивів цієї роботи. Наведені приклади наскрізних схем самостійної роботи студентів для окремих дисциплін технічного ВНЗ.

Ключові слова: мотивація, стимул, студент, самостійна робота, ефективність.

Постановка проблеми. Вхідження України в Європейське співтовариство, зокрема в Болонський процес, зобов'язує нас прийняти нові правила організації навчального процесу та методики проведення занять, які будуються з одного боку на угодженні, а з іншого – на значній активізації самостійної роботи студента.

Назріла необхідність планувати проведення самостійної роботи студентів на основі мотиваційних аспектів, які б дозволили організувати поза аудиторну роботу через самостійну діяльність студентів.

Аналіз останніх досліджень. Найбільш близько до проблеми мотивації навчальної діяльності студентів в вищих навчальних закладах підійшли такі вчені: А. Н. Леонт'єв, В. І. Ковальов, В. І. Чіркков, І. А. Зязюн, В. А. Тюрина, М. Г. Чобітко, М. І. Лазарев, Н. С. Смагло.

Значний вклад в теорію «активізації» внесли вчені Національного університету біотехнологій і природокористування та Подільського державного аграрно-технічного університету через розробку і впровадження системи рейтинг-оцінювання діяльності суб'єктів навчального процесу.[1, 2, 3, 4]

Мета дослідження. Систематизувати існуючі і розробити нові мотиваційні шляхи і заходи активізації навчального процесу в технічному ВНЗ.

Основна частина. Активізацію самостійної роботи треба розглядати як реалізацію триєдиного завдання: формування мотиваційного клімату, підтримування його на організаційному рівні в навчальному закладі та «внутрішньому» особистому рівні тих, хто навчаються, які реалізуються через формування:

- мотивів і мотивації професійної діяльності студентів через застосування методів, які стимулюють самостійну роботу [5];
- мотивації навчальної діяльності студентів в інтенсивних технологіях навчання;
- здатності до критичного аналізу, цілеспрямованості, впевненості у своїх силах, здатності правильно формулювати проблему, оптимізм, гнучкість думки, толерантність, образність мислення, концентрацію уваги, дисциплінованість.

Проблема застосування мотиваційних механізмів в діяльності людини завжди була актуальною, особливо в тих випадках, де існує непряме проявлення результатів. Це передусім стосується освітянської галузі, в якій результат, ефект, вигода від набутих нині знань можуть бути отриманими гіпотетично в майбутньому.

Аналіз чинників, які впливають на характер самостійної діяльності студента і внесення в неї мотиваційного механізму активізації, є на нині первинним завданням при плануванні навчального процесу. Одним із важливих завдань навчання є розвиток у студентів самостійного мислення, творчого ставлення до професії. Разом з тим сьогодні

існують суперечності між особистісною орієнтацією навчального процесу та неготовністю викладачів і студентів до виконання нових функцій, зокрема під час організації самостійної роботи.

Самостійну роботу за ознакою обов'язковості можна розділити на три характерні групи:

- 1) обов'язкова (домашні, графічні, контрольні, розрахункові, курсові роботи);
- 2) добровільна (участь в конкурсах, олімпіадах, конференціях, гуртках технічної творчості тощо);
- 3) бажана (підготовка наукових повідомлень, оформлення патентних матеріалів і документів на раціоналізаторські пропозиції, підготовка наукових публікацій) [6].

Якщо за переліком першої групи стоїть конкретна офіційна мотивація – необхідність отримання атестації (залік, факт складання, допуск до іспитів), то друга і третя групи, не зважаючи на різні назви, мають одну характерну рису – відсутність офіційного примусу. Їх виконання (якість, кількість, вчасність) чи невиконання залежить тільки від наявності мотивації.

Вчені психологи вважають, що мотивація – це процес спонукання людини до певної форми діяльності. Відповідно мотив – це чинник, який підтримує цей процес.

Подібною за суттю, але більш конкретизованою є дефініція мотивації: стимул. С. Г. Кісіль, А. М. Василенко мотиви розділяють на чотири групи:

- загально-соціальні, зміст яких визначається усвідомленням суспільних інтересів, високої суспільної значимості вищої освіти;
- навчально-пізнавальні, що визначаються змістом інформації, яку отримує студент під час навчання;
- професійні мотиви, котрі розглядаються як основа отримання професії;
- утилітарні мотиви, основою яких є отримання особистих вигод після закінчення ВНЗ [7].

На нашу думку, групу утилітарних мотивів варто значно розширити і доповнити суттєвою складовою: отримання вигод під час навчання. Вважаємо, що в процесі навчання на всіх його етапах (рівнях, курсах, лекціях, лабораторних роботах тощо) ця вигода є домінуючою, незважаючи на її не стратегічний, а радше тактичний характер.

Приведемо частину характерних мотивів.

1. Бажання зекономити час на особисте життя (вечори відпочинку, перегляд фільмів, читання книг, суспільні відносини, можливість заробити гроші тощо).
2. Бажання здати виконані індивідуальні роботи згідно з графіком й отримати додатковий час для власних цілей.
3. Бажання не дублювати виконання завдань в межах однієї дисципліни, групи чи курсу і знову ж таки зекономити час.
4. Бажання бачити практичну (прагматичну) мету при виконанні завдання (принцип педагогіки М. Монтесорі «Я хочу знати, для чого це потрібно і де це може пригодиться»).
5. Бажання уникнути конфлікту і негативних наслідків у стосунках з викладачем, який дає завдання.
6. Бажання вигідно виглядати на фоні успішного виконання робіт перед своїми колегами.
7. Бажання отримати скидки у розмірах завдань, їх кількості, завчасності виконання.
8. Бажання отримати більшу стипендію за кращу успішність.
9. Бажання отримати додаткові пільги від деканату – поселення в гуртожиток, надання можливості проходження закордонного стажування, першочерговість у виборі місць практики, а потім направлення на роботу, отримання матеріальної допомоги, премій за успіхи в навчальній і позанавчальній роботі, направлення в магістратуру, аспірантуру тощо.

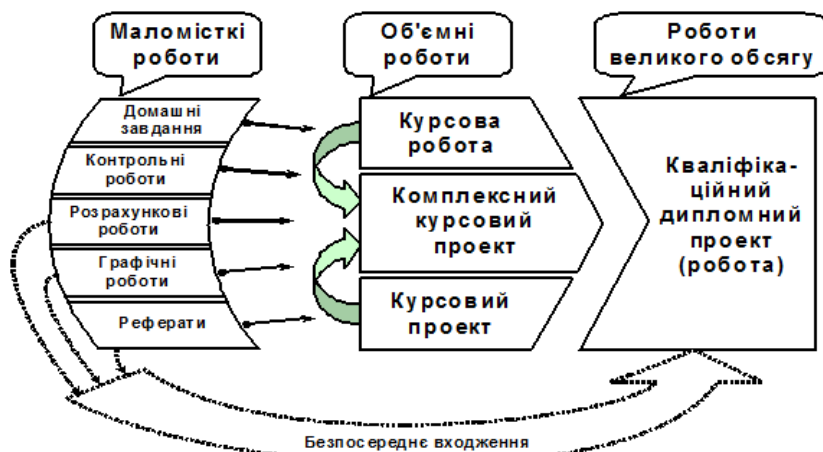
10. Бажання отримати високе місце в рейтингу групи, курсу, спеціальності з наступними пільгами, які прийняті у ВНЗ.

Досвід організації навчального процесу в Національному аграрному університеті та Подільському державному аграрно-технічному університеті (ПДАТУ), створення постійно діючої мотиваційної атмосфери доводить, що остання, як правило, повністю спрацьовує в період навчання і, що головне, розвиває загально-соціальні, навчально-пізнавальні, професійні мотиви, закладає в студента стійкий механізм мотиваційності у вчинках, умінні їх шукати, розставляти пріоритети за рейтингом стратегічної чи ситуаційної значимості [2, 3, 4].

Приведені «бажання» мають певною мірою тактичний характер. На нашу думку всі вони можуть мати певну педагогічну ефективність в тому разі, коли будуть підпорядковані генеральному стимулу, бажанню бачити кінцеву мету – виконання самостійної індивідуальної роботи як в межах окремих дисциплін, освітньо-кваліфікаційних рівнів (ОКР) і між ними в умовах вищих навчально-наукових університетських центрів [7]. Це можливо при організації самостійної роботи за наскрізним принципом.

Концептуальну схему наскрізності в організації самостійної роботи студентів у ВНЗ, згідно з якою маломісткі індивідуальні роботи входять тематично у великомісткі, які відповідно є складовими випускних кваліфікаційних робіт – дипломних робіт, проектів показано на рис. 1. Як варіант маломісткі індивідуальні роботи можуть тематично входити безпосередньо у кваліфікаційні.

Рисунок 1 - Загальна концептуальна схема наскрізної самостійної навчальної

роботи

Наскрізна організація виконання індивідуальної самостійної роботи може бути в цілому в навчально-наукових університетських центрах, між ОКР “молодший спеціаліст”, “бакалавр”, “спеціаліст”, “магістр” (рис. 2), в межах окремих освітньо-кваліфікаційних рівнів та окремих дисциплін.

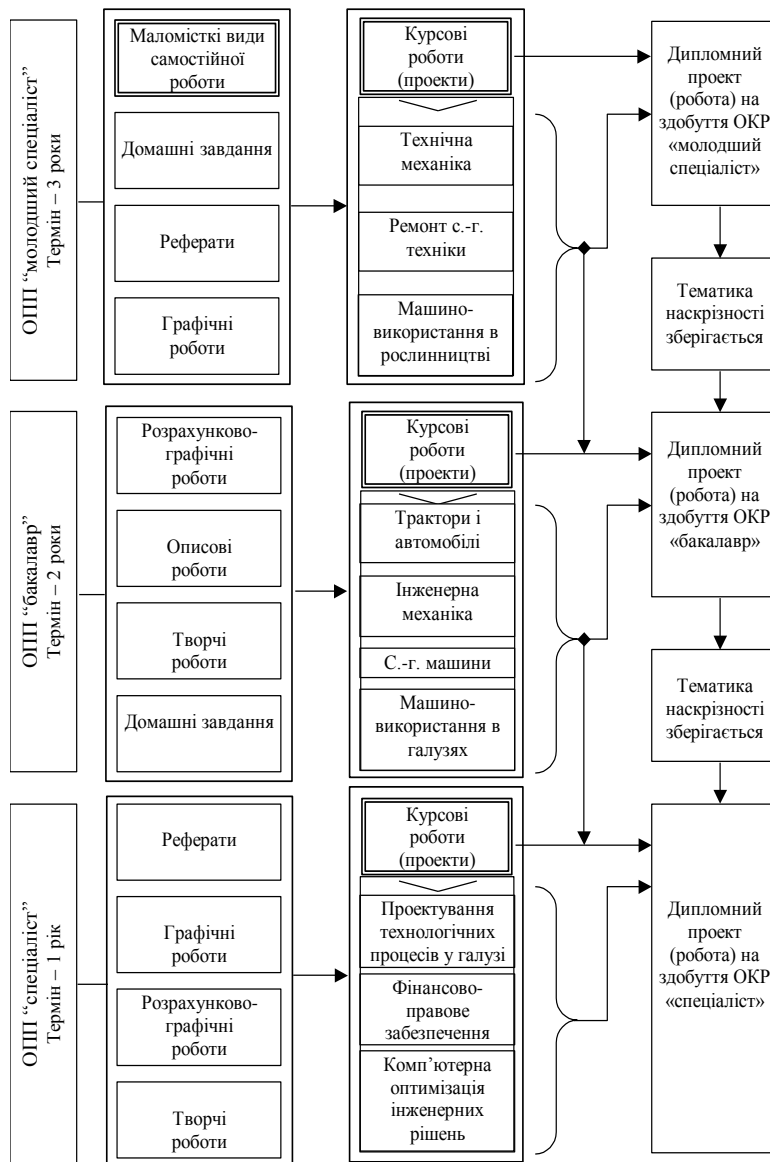

Рисунок 2 - Система організації наскрізної ступеневої самостійної роботи у навчально-наукових університетських центрах (зразок для спеціальності “Механізація сільського господарства”)

При розробці наскрізних схем самостійної індивідуальної роботи для окремо взятих дисциплін слід враховувати: мету навчання, кваліфікаційні вимоги до знань та умінь, проводити аналіз міжпредметних зв'язків, виявляти, які дисципліни вже вивчені та які вивчаються паралельно, визначати, які види індивідуальних робіт з них можуть бути використані для складання основної наскрізної схеми. Як правило, наскрізність ефективна для дисциплін, з яких виконуються курсові роботи або проекти (рис. 3 – приклад для дисципліни “Сільськогосподарські машини”).

Рисунок 3 - Схема наскрізного виконання курсової роботи для дисципліни “Сільськогосподарські машини”.

Наукова робота студентів, як різновид самостійної, теж може плануватися за мотиваційним, по суті, наскрізним принципом.

Елементи наукових досліджень у формі наукового пошуку студенти застосовують під час написання курсових робіт із загальнотеоретичних і фахових навчальних дисциплін: вони готують огляди літератури і розробляють пропозиції, що містять елементи новизни з теми роботи; узагальнюють передовий практичний досвід, застосовують економіко-математичні методи, комп’ютерну та організаційну техніку й інформаційні технології.

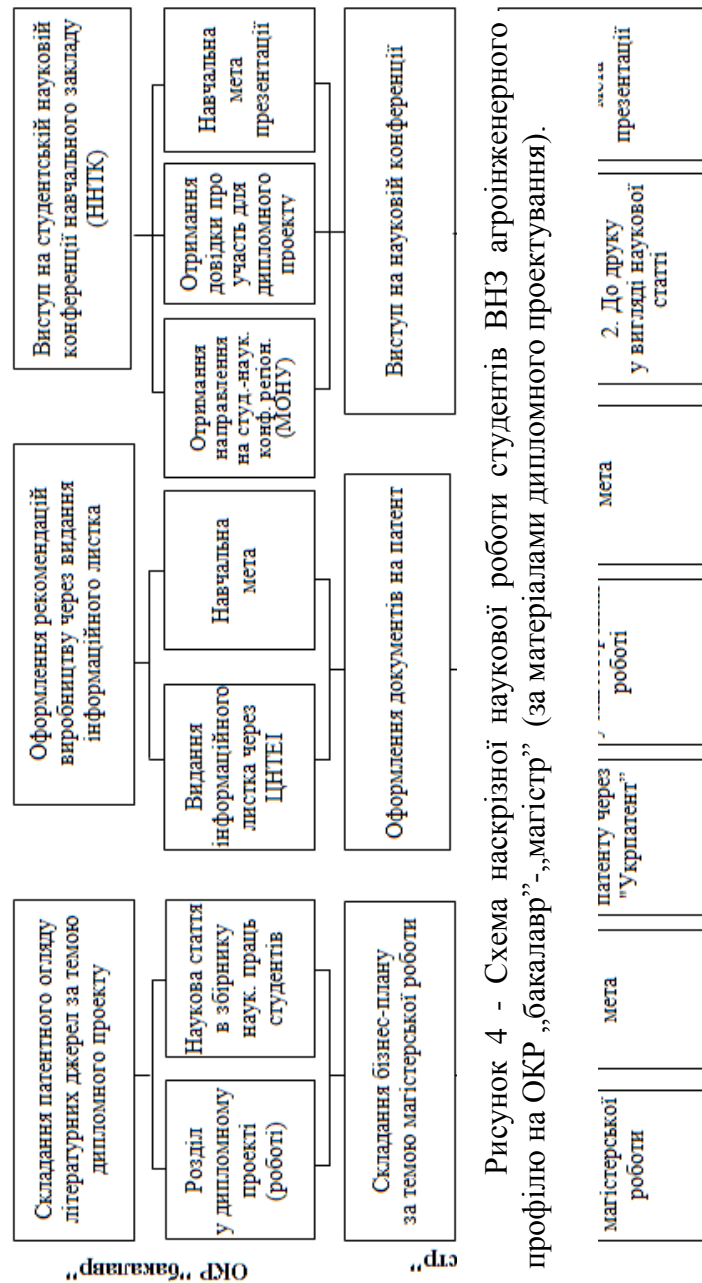

Рисунок 4 - Схема наскрізної наукової роботи студентів ВНЗ агроінженерного профілю на ОКР „бакалавр”-, „магістр” (за матеріалами дипломного проєктування).

Згодом ці елементи наукового пошуку розширюються у дипломних роботах (проєктах), адже це є свідченням здатності і підготовленості студента до теоретичного осмислення актуальності обраної теми, її науково-прикладного значення, до виконання самостійного наукового дослідження і застосування отриманих результатів у практичній діяльності базового підприємства.

Тому тематика дипломних робіт має бути тісно пов'язана з тематикою науково-дослідних робіт кафедри та (чи) з інтересами підприємства, на базі якого студент виконує дипломну роботу.

Під час навчальної та виробничої практики кожний студент, крім загальних завдань, передбачених програмою, виконує завдання дослідницького характеру. Порядок виконання завдань відображається в щоденнику та в окремому розділі звіту про проходження практики і може використовуватись під час підготовки доповідей на конференціях, інформаційних семінарах, написання курсових та дипломних робіт.

Студенти, які досягли певних успіхів у науково-дослідній діяльності, можуть працювати за індивідуальним графіком у межах установленого терміну навчання.

Рішенням Державної екзаменаційної комісії такі студенти можуть бути рекомендовані до вступу в магістратуру, аспірантуру чи на викладацьку роботу [8].

Приклад схеми наскрізної науково-дослідної роботи студентів ВНЗ IV рівня акредитації аграрно-інженерного напрямку підготовки за кредитно-модульною системою організації навчального процесу наведено на рис. 4.

Висновки. Створення мотиваційної атмосфери при плануванні самостійної роботи є одним із вагомих факторів, які активізують її успішне виконання. Визначено, що найбільш ефективним мотиваційним заходом є впровадження цілісних наскрізних педагогічних технологій в організації навчального процесу і студентської наукової роботи.

ЛІТЕРАТУРА

1 Шостак А. В. Акт впровадження результатів науково-дослідних, дослідно-конструкторських та технологічних робіт : розробка методики визначення рейтингу суб'єктів діяльності вищого аграрного закладу освіти / А. В. Шостак. – К., 2002. – 15 с.

2 Шостак А. В. Положення про впровадження рейтингової системи оцінки діяльності суб'єктів НАУ / А. В. Шостак. – К. : Вид-во НАУ, 2004. – 5 с.

3 Шостак А. В. Рейтингове оцінювання діяльності науково-педагогічних працівників / А. В. Шостак // Наука і методика : зб. наук.-метод. праць / [редкол. : М. Ф. Бойко (голова) та ін.]. – К., 2005. – Вип. № 4. – С. 184 –196.

4 Бендера І. М. Активізація самостійної роботи студентів інженерно-педагогічних спеціальностей при здобутті освітньо-кваліфікаційного рівня “Спеціаліст” / І. М. Бендера, О. В. Корольчук // Динаміка наукових досліджень : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. – Дніпропетровськ, 2004. – Т. 25. – С. 15 – 18

5. Козак Л.В. Активізація пізнавальної діяльності студентів у процесі навчання / Л. В. Козак // Наука і освіта 2004: матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. – Дніпропетровськ, 2004. – Т. 42. – С. 63 – 65.

6. Герман Н. Адаптація форм організації самостійної роботи студентів до сучасних технологій навчання / Н. Герман, Н. Тягунова // Вища школа. – 2001. – № 4/5.

7. Кисиль С. Г. Специфика мотивации учебной деятельности в вузе / С. Г. Кисиль, А. М. Василенко // Проблеми інженерно-педагогічної освіти : зб. наук. праць / Укр. інж.-пед. академія. – Х., 2004. – Вип. 7. – С. 235 – 241.

8. Бендера І. М. Організація наскрізної наукової роботи при підготовці фахівців агро інженерного напрямку / І. М. Бендера, Ю. І. Панцир, І. Д. Гарасимчук // Проблеми підготовки фахівців-аграріїв у навчальних закладах вищої та професійної освіти: матеріали регіон. наук.-метод. конф. / [за заг. ред. І. М. Бендери, В. І. Овчарука, О. В. Ткача]. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2006. – С. 8 – 16.

BIBLIOGRAPHY

1 Shostak A. V. The Act of research, experimental-design and engineering work results introduction: the methodology development for rating determination of higher educational institution entity. / A. V. Shostak. – K., 2002. – 15 s.

2 Shostak A. V. Regulation for introducing rating system of NAU entities / A. V. Shostak. – K. : Vyd-vo NAU, 2004. – 5 s.

3 Shostak A. V. Rating assessment of academic staff activity / A. V. Shostak // Nauka i metodika : zb. nauk.-metod prts' / [redkol. : M. F. Boiko ta insh.]. – K., 2005. – Vyp. № 4. – S. 184 –196.

4 Bendera I. M. Intensification of self-guided work of students of engineering specialties for getting degree “Specialist” / I. M. Bendera, O. V. Korol'chuk // Dynamika naukovykh doslidzhen : materially mizhnar. nauk.-prakt. konf. – Dnipropetrovs'k, 2004. – T. 25. – S. 15 – 18

5. Kozak L.V. Intensification of students' cognitive activity during learning process / L.V. Kozak // Nauka i osvita 2004: materialy VII Nizhnar. nauk.-prakt. konf.. – Dnipropetrovs'k, 2004. – T. 42. – S. 63 – 65.

6. German N. Adaptation of students' self-guided work forms to modern learning methods / N.German, N. Tyagunova // Vyshcha shkola. – 2001. – № 4/5.

7. Kysyl' S.G. Peculiarity of learning motivation at university / S.G.Kysyl', A. M. Vasylenko // Problemy inzhenerno- pedagogicheskoy deyatel'nosti: zb. nauk. prats / Ukr. inzh.-ped. akademiya. – X., 2004. – Vyp. 7. – S 235 – 241.

8. Bendera I. M. Organization of through scientific student work for training agricultural engineers / I. M. Bendera, Yu. I. Pantsyr, I. D. Garasymchuk // Problemy pidgotovky fahivtsiv agrariiv v navchal'nyx zakladax vyshchoi ya profesiinoi osvity: materialy region. nauk - metod. konf. / [za zag. red. I. M. Bendery, V. I. Ovcharuka, O. V. Tkacha]. – Kam'ianets –Podil'sky Aksioma, 2006. – S. 8 – 16.

MOTIVATION OF STUDENTS SELF –GUIDED WORK AT HIGHER EDUCATIONAL AGRICULTURAL INSTITUTIONS

I.M.Bendera

Summary

The ways of creating motivation atmosphere for providing students' self-guided work at higher educational institutions have been considered. The general motivation groups of such work have been defined and designated. The examples of through schemes of students' self-guided work on standardized subjects of engineering university have been presented.

Key words: the motivation, incentive, a student, self-guided work, effectiveness.